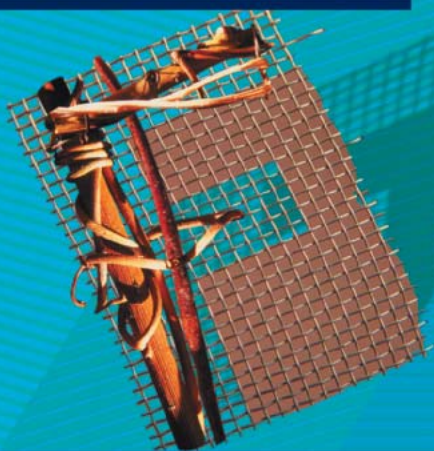

SŁOWNIK FRAZEOLOGICZNY

6000 HASEŁ, 25 000 OBJAŚNIEŃ

Najnowsze wydanie

EUROPA
WYDAWNICTWO

SŁOWNIK
FRAZEOLÓGICZNY

SŁOWNIK
FRAZEOLOGICZNY

EUROPA
WYDAWNICTWO

Dyrektor, redaktor naczelny
Wojciech Głuch

Redakcja naukowa
oraz opracowanie wstępu i układu tematycznego haseł
Alicja Nowakowska

Opracowanie haseł
Joanna Dobrowolska, Krzysztof Kawa

Redakcja
Izabela Piechocka

Redakcja techniczna
Maciej Szłapka, Leonard Szłapka

Projekt okładki
Renata Pacyna

Łamanie i przygotowanie do druku
Pracownia Składu Komputerowego TYPO-GRAF

Wydanie trzecie 2007
© 2003 by Wydawnictwo EUROPA

Wszystkie prawa zastrzeżone, szczególnie prawo do przedruku i tłumaczeń na inne języki. Żadna z części tej książki nie może być publikowana bez uprzedniej pisemnej zgody Wydawnictwa. Dotyczy to również sporządzania fotokopii, mikrofilmów oraz przenoszenia danych do systemów komputerowych.

ISBN 978-83-7407-158-1

Wydawnictwo EUROPA Sp z o.o.
50-011 Wrocław, ul. Kościuszki 35
tel. 071 346 30 11, faks 071 346 30 15
e-mail: europa@wydawnictwo-europa.pl
www.wydawnictwo-europa.pl

Druk i oprawa
Drukarnia im. Adama Póltawskiego, Kielce

Spis treści

Wstęp	9
Słownik w układzie tematycznym	15
Człowiek	17
Określenia człowieka	17
Charakter	24
Dobroć – życzliwość – cierpliwość 24 • Uczciwość – niewinność 26 • Odwaga – pewność siebie – nieustępliwość 26 • Energia – porywczosć – zaradność 27 • Pracowitość 28 • Hojność – skąpstwo 29 • Bezwzględność – egoizm – nikczemność 29 • Obluda – nieuczciwość 31 • Tchórzostwo – ostrożność 32 • Uległość 33 • Niezdecydowanie – brak energii – niesamo- dzielność 34 • Nieśmiałość – niedostosowanie 35 • Upór 36 • Próżnowa- nie – lenistwo 36 • Chełpliwość – duma 37 • Gadatliwość 38 • Łatwowie- rność – naiwność 38 • Słabość 39	
Umysł	39
Rozum – rozsądek – talent 39 • Głupota – niewiedza – niepoczytalność 41 • Obeznanie – intuicja 43 • Pamięć 44 • Zastanawianie się 45 • Pomysły – zamiary 45 • Zainteresowania – pasje 46 • Marzenia 46 • Uczenie się – po- uczanie 48	
Stany psychiczne – emocje – uczucia	48
Miłość – sympatia 48 • Zachwyt – podziw 49 • Zadowolenie – radość życia 50 • Niechęć – niezadowolenie 51 • Smutek – troska – żal 52 • Opa- nowanie – opamiętanie się 53 • Wzruszenie 54 • Gniew – oburzenie 55 • Zdenerwowanie – niepokój 56 • Zdumienie – zdziwienie 57 • Strach 59 • Wstyd 61 • Sumienie – spokój – ulga 62 • Skrytość – uwewnętrznianie uczuć 63	
Cechy fizyczne	64
Uroda 64 • Brzydota – zaniedbanie – wymizerowanie 64 • Tusza – wzrost 65 • Postawa 65 • Siła – zręczność 66 • Wzrok – oczy 66 • Słuch – głos 66 • Cera 67 • Usta – nos 67 • Włosy 67 • Ubiór – nagość 67 • Podo- bieństwo 68	
Czynności i stany fizyczne	69
Życie – sposób życia 69 • Wiek 69 • Śmierć 71 • Zdrowie – choroba 73	

- Głód – pragnienie – apetyt – jedzenie 74 • Sen 76 • Płacz 77 • Śmiech 77
- Patrzenie 78 • Słuchanie 80 • Sprawność fizyczna 80 • Poruszanie się 81
- Brak ruchu 82 • Zmęczenie 83 • Zziębnięcie – przemoknięcie 84
- Inne 84

Kontakty między ludźmi	86
Mowa	86
Sposoby mówienia 86 • Krzyk 88 • Mówienie bez zastanowienia, bez sensu 88 • Przeklinanie – wymyślanie 90 • Milczenie – dyskrecja 91 • Niedyskrecja 93 • Plotki – obmowa 93 • Kłamstwo 94 • Mówienie prawdy – rozmowa bezpośrednia 95 • Pochwała 96 • Odmowa 97 • Zapewnienie 98 • Pocieszenie 98 • Przekonywanie 99 • Naleganie – wypytywanie 101 • Porozumienie – brak porozumienia 101 • Kłótnia 102 • Obietnica 103 • Prośba 103 • Ostrzeżenie 104 • Życzenia 105 • Złorzeczenie 105	
Dobre stosunki międzyludzkie	105
Wyrozumiałość – pobłażliwość 105 • Zgoda 106 • Pomoc – współczucie 107 • Przyjaźń – koleżeństwo 109 • Opieka – nadopiekuńczość 110 • Uznanie – szacunek 112 • Swoboda 113	
Stosunki nieprzyjazne	113
Agresja – bicie – walka 113 • Odwet 116 • Dokuczanie – drażnienie 117 • Szkodzenie sobie i innym 119 • Niezgoda 123 • Lekceważenie – kpiny 124 • Nieprzychylność – krytyka 126 • Oszukiwanie – wprowadzanie w błąd 128 • Bunt – protest 131 • Karcenie – dyscyplina 131 • Przewaga – wykorzystywanie 133 • Podporządkowanie się 135 • Uciążliwość 137 • Ograniczanie swobody 138	
Życie w grupie	140
Kontakty towarzyskie 140 • Znajomość z kimś 141 • Osamotnienie 142 • Unikanie kontaktów 143 • Ocenianie 144 • Przywództwo 145 • Rywalizacja 146 • Stosunki damsko-męskie 147	
Aktywność człowieka	150
Działania	150
Podjęmowanie działania 150 • Starania 152 • Rozwiązywanie problemów 153 • Działanie skuteczne 155 • Działanie bezskuteczne, niepotrzebne 156 • Rezygnacja – niemożność działania 159 • Naruszanie prawa 162	
Sposób wykonywania czynności	164
Szybko – energicznie 164 • Nagle – niespodziewanie 165 • Natychmiast – wkrótce 166 • Często – uporczywie 167 • Dokładnie – wyraźnie 168 • Pospiesznie – niedokładnie 168 • Chaotycznie – bez planu 169 • Łatwo – bez wysiłku 170 • Powoli – z trudem 171 • Koniecznie – wszelkimi metodami 172 • Zupełnie – całkowicie 173 • W całości – ogółem 173 • Zgodnie z zamierzeniem – pomyślnie 173 • Późno – za późno 174 • Kolejno 174 • Równo – wspólnie 175 • Nieregularnie 175 • Prawie – niemal 175 • Bezpośrednio 175 • Podobnie 176 • Odmienne 176 • Inne 177	

Człowiek i sytuacje	178
Sytuacje pomyślne	178
Sukces – powodzenie 178 • Szczęście 181 • Bogactwo 182 • Rozgłos 183	
• Wesołość – żarty 184 • Doświadczenie – orientacja 185 • Sytuacje pewne 186	
Sytuacje niesprzyjające	186
Kłopoty – zmartwienia 186 • Stany zagrożenia 192 • Bieda 195 • Porażka 196 • Pogorszenie – upadek 198 • Wywoływanie zakłopotania 199 • Pomyłka – potknięcie 200 • Wina – oskarżenie 201 • Niedostosowanie – nie stosowność 201 • Sytuacje niepewne – ryzyko 201 • Sytuacje niejasne, niezrozumiałe 203 • Bierność 204 • Ciasnota 205	
Zachowania w różnych sytuacjach	205
Oczekiwania – pragnienia 205 • Ujawnienie – uświadomienie sobie 206 • Ukrywanie 207 • Nieobecność – zniknięcie 208 • Ucieczka 209 • Grymsy – wybrzydzenie 210 • Pozory 210 • Naśladowanie 211 • Przesada 211 • Wymaganie 212 • Nuda 212 • Honor – obowiązek – brak honoru 213	
Rozwój sytuacji	213
Początek 213 • Zakończenie 215 • Przypadek – opatrność 216 • Zmiana sytuacji 217 • Wspólnota sytuacji 218 • Okazja 219	
Sytuacje rozmaite	219
Przeciętność – codzienność 219 • Przeznaczenie – nieuchronność 220 • Sprawy oczywiste 221 • Wyjątkowość 221 • Doniosłość 222	
Człowiek w społeczeństwie	223
Rodzina	223
Szkoła	224
Praca	225
Urzędy	227
Polityka	227
Gospodarka	229
Handel – interesy 229 • Pieniądze – finanse 230	
Sztuka – rozrywka	233
Film – teatr – telewizja 233 • Literatura – prasa 234 • Zabawa 235 • Moda 236	
Normy obyczajowe i moralne	236
Człowiek i otoczenie	239
Przyroda	239
Dom – mieszkanie	239
Technika	240
Zamieszanie – hałas – cisza	241
Bałagan	242
Przestrzeń – odległość	242

Pustka	243
Ciemno – ciepło – zimno – duszno	243
Cechy rzeczy	244
Inne	245
Ocena	246
Dobrze – jak należy	246
Średnio – obojętnie	248
Źle – miernie	248
Miara	251
Ilość	251
Nadmiar – duża ilość 251 • Brak – mała ilość 252	
Intensywność	253
Czas	255
Doba	255
Przeszłość	255
Przyszłość	256
Zawsze – bez końca – nigdy	257
Słownik w układzie alfabetycznym	259
Literatura	472

Wstęp

Słownik frazeologiczny Wydawnictwa EUROPA jest pierwszym obszerniejszym polskim słownikiem zawierającym związki frazeologiczne ułożone w porządku tematycznym, a nie jedynie w kolejności alfabetycznej.

Tematyczny układ haseł, zgromadzenie w jednym miejscu związków frazeologicznych powiązanych znaczeniowo umożliwia uświadomienie sobie bogactwa naszego języka i ułatwia dokonanie odpowiedniego doboru słownictwa. Korzystający ze *Słownika* uniknie powtarzania wyrazów, poszerzy zasób używanych określeń, zwróci uwagę na subtelne zróżnicowanie ich sensu. Naszym celem jest przede wszystkim zwiększanie sprawności językowej młodych Polaków.

Integralną część *Słownika frazeologicznego* stanowią hasła ułożone w tradycyjnym porządku alfabetycznym. Czytelnik, poszukując potrzebnego związku frazeologicznego, może więc do niego dotrzeć w dwojaki sposób: albo wychodząc od jego znaczenia, albo od formy językowej.

Przejrzysty układ, proste definicje, jednoznaczne przykłady, niewielka liczba skrótów, możliwość dotarcia do poszczególnych haseł za pośrednictwem układu tematycznego lub alfabetycznego powodują, że korzystanie ze *Słownika* nie sprawi trudności nawet czytelnikom, którzy do tej pory rzadko korzystali z tego typu opracowań.

Słownik adresowany jest przede wszystkim do młodzieży szkolnej – uczniów ostatnich klas szkół podstawowych, gimnazjów, niższych klas licealnych, a także do obcokrajowców uczących się polskiego oraz do wszystkich zainteresowanych zjawiskami zachodzącymi we współczesnej polszczyźnie.

Charakter i zawartość *Słownika*

Najprostsza definicja języka głosi, że jest to zasób wyrazów, zwrotów i form służących ludziom do porozumiewania się. Aby komunikat językowy odniósł zamierzony skutek, konieczna jest znajomość znaczenia poszczególnych słów i umiejętność zastosowania ich w zdaniach. Różnorodne słowniki ułatwiają nabywanie tych sprawności. Są one niezbędnym narzędziem pracy każdego, kto chce posługiwać się poprawnym językiem w mowie i w piśmie.

Słowniki frazeologiczne różnią się od innych (np. słowników ortograficznych czy słowników wyrazów obcych) tym, że nie zawierają pojedynczych wyrazów, lecz przedstawiają całe zwroty zbudowane z kilku słów – **związki frazeologiczne (frazelogizmy)**.

Abdy połączenie wyrazowe znalazło się w słowniku frazeologicznym – to znaczy zostało uznane za związek frazeologiczny – musi spełniać pewne warunki. Przede wszystkim nie może to być doraźnie tworzone zespolenie kilku wyrazów,

ale konstrukcja stała, powtarzana w tej samej (lub zbliżonej) postaci w wielu tekstach danego języka. O kimś dalekim, obcym, z którym mówiącego nic nie łączy, powiemy **ani brat, ani swat**, a nie na przykład „ani wuj, ani swat”. Gdy chcemy stwierdzić, że ktoś nie zauważa pewnych zachowań, jest pobłażliwy, nie możemy powiedzieć, że patrzy na kogoś lub na coś przez ręce czy przez paluszki, musimy użyć sformułowania **patrzy przez palce**, chociaż o czymś bardzo smacznym powiemy **palce lizać** lub **paluszki lizać**. Osoba bardzo pracowita może zostać określona jako **pracowita jak mrówka** albo **pracowita jak pszczółka**. W niektórych wypadkach możliwe są więc pewne, ograniczone zmiany w obrębie związku frazeologicznego.

Niekiedy mamy również możliwość wyboru między różnymi formami gramatycznymi, na przykład między czasownikiem niedokonanym i dokonanym: **wyrzucać – wyrzucić kogoś poza nawias**. Zdarza się jednak, że taka zmiana pociąga za sobą istotne różnice znaczeniowe, np. **wyciągnąć nogi** ‘umrzeć’ i **wyciągać nogi** ‘iść bardzo szybko’. Nie jest więc obojętne, której formy użyjemy. *Słownik frazeologiczny* informuje czytelnika, czy może takiej wymiany dokonać.

Dzięki swej powtarzalności, trwałości frazeologia przechowuje informacje o dawnych wierzeniach, zwyczajach, o sposobie życia ludzi minionych epok. Związki frazeologiczne w języku polskim bardzo często nawiązują do tradycyjnych zajęć naszych przodków, takich jak rolnictwo, np. **wyrwać z korzeniami, siać ferment**, rzemiosło, np. **wygarbować komuś skórę**, (robić) **na jedno kopyto**, wojskowość, np. **kruszyć o coś kopie, stawać w szranki, bić na alarm**, i wielu innych. Liczne frazeologizmy oparte są na obserwacji ludzkiego ciała i zachowań ludzi w różnych sytuacjach, np. **zadzierać nosa, załamywać ręce, odejmować sobie od ust**. Źródłem polskiej frazeologii jest też historia, literatura piękna, mitologia, a przede wszystkim Biblia. W naszym *Słowniku* można napotkać wiele związków o takim pochodzeniu. Staramy się wtedy wyjaśnić nie tylko ich znaczenie, lecz także wskazać genezę. Posługując się odpowiednimi skrótami (kwalifikatorami), zaznaczamy, czy frazeologizm wywodzi się z historii (*hist.*), np. **pyrusowe zwycięstwo, przekroczyć Rubikon**, z mitologii (*mitol.*), np. **szyfowa praca, męki Tantalą**, z literatury (*lit.*), np. **walczyć z wiatrakami, włożyć między bajki**, czy z Biblii (*bibl.*), np. **syn marnotrawny, złoty cielec**. Aby czytelnik lepiej poznał pochodzenie związku i poszerzył swą wiedzę w zakresie szeroko rozumianej kultury, poniżej hasła drukiem pochyłym (kursywą) podajemy bardziej szczegółowe informacje dotyczące rodowodu frazeologizmu.

Znaczenie związku frazeologicznego nie jest prostą sumą znaczeń jego składników. Frazeologizm ma swój sens własny, często całkowicie odmienny od sensu budujących go wyrazów. Gdy nazywamy jakąś sytuację **burzą w szklance wody**, nie mamy na myśli ani zjawiska atmosferycznego z błyskawicami i piorunami, ani szklanki napełnionej wodą, ale ‘sprawę o niewielkim znaczeniu, której nadaje się zbyt ni rozgłos’. Nazywając kogoś **alfą i omegą**, nie myślimy o literach greckiego alfabetu, tylko wypowiadamy, niekiedy zabarwione ironią, wyrazy uznania dla jego wszechstronnej wiedzy. Kiedy wspominając nieudaną wizytę u znajomych, mówimy, że **pocałowaliśmy kłamkę**, nie wyrażamy dziwnego uczucia wobec frag-

mentu drzwi, tylko chcemy dać do zrozumienia naszemu rozmówcy, że gospodarzy nie było w domu.

Do zasobu frazeologicznego języka wchodzą też takie stałe konstrukcje, w których tylko pewne składniki występują w znaczeniu innym niż zazwyczaj, pozostałe zaś zachowują swój zwykły sens. W wyrażeniu **czarne myśli** 'negatywne myślenie; przewidywanie, że wydarzy się coś złego' wyraz *myśli* nie zmienia znaczenia, natomiast *czarny* nie oznacza tu koloru, lecz ma sens 'zły, ponury, pesymistyczny'. Frazeologizm **rozmowa się komuś nie klei** oznacza, że źle się z kimś rozmawia, rozmowa z nim jest trudna, chaotyczna. *Nie klei się* występuje tu w znaczeniu przenośnym. Zdarza się, że związek frazeologiczny ma dwa różne znaczenia. Podajemy wtedy oba, rozdzielając je średnikiem, np. **wojna domowa** 'konflikt w rodzinie; wojna między obywatelami tego samego kraju'.

Za związki frazeologiczne uważamy też stałe, utrwalone w języku porównania, np. **biały jak mleko** 'bardzo biały'. W przykładzie tym nie chodzi o zestawianie jakiegoś porównywanego przedmiotu z mlekiem, lecz o podkreślenie intensywności bieli. Mówiąc o kimś, że jest **gruby jak becza**, chcemy powiedzieć, że jest bardzo gruby. Gdy ktoś **czzerwieni się jak burak**, to nie znaczy, że jest podobny do pospolitego warzywa, lecz że z powodu zdenerwowania lub wstydu poczerwieniał na twarzy.

Zasadniczo nie umieszczamy w *Słowniku przysłów*. Pojawiają się one tylko wyjątkowo, wtedy gdy nabrały charakteru często używanych powiedzeń, np. **co rok prorok, kuj żelazo póki gorące**.

Każdy język ma własne, swoiste związki frazeologiczne. Ucząc się języka, musimy je zapamiętywać w całości, zwracając uwagę nie tylko na ich znaczenie, lecz także na formę.

Słownik gromadzi związki frazeologiczne występujące we współczesnym języku polskim, zarówno w jego odmianie potocznej, jak i literackiej. Niektóre z zamieszczonych frazeologizmów mają charakter związków wycofujących się z użycia, przestarzałych. Ze względu jednak na występowanie w literaturze pięknej i tekstach stylizowanych wprowadzamy je do *Słownika*, odpowiednio zaznaczając. Ponieważ książka ta ma również charakter normatywny, dydaktyczny, nie uwzględniamy tych związków, które trzeba by opatrzyć kwalifikatorem „wulgarny”.

Pomocą w zgromadzeniu materiału służyły podstawowe słowniki języka polskiego i słowniki frazeologiczne, których wykaz podajemy na końcu książki. Zasób haseł wzbogacony został frazeologizmami zaczerpniętymi z języka mówionego.

Układ haseł

W ostatnich latach wydano w Polsce kilka słowników frazeologicznych. Haśła są w nich ułożone w kolejności alfabetycznej. Nasz *Słownik* różni się od nich tym, że jego podstawową część stanowi zbiór haseł zestawionych w układzie tematycznym.

Większość frazeologizmów to wyrażenia i zwroty opisujące wygląd, charakter, psychikę i zachowania ludzi. Tytuły i zawartość poszczególnych grup tematycznych wynikają z materiału. W *Słowniku* wyodrębniono dziewięć nadrzędnych tematów: Człowiek, Kontakty między ludźmi, Aktywność człowieka, Człowiek i sytuacje, Człowiek w społeczeństwie, Człowiek i otoczenie, Ocena, Miara, Czas. Każdy z nich został podzielony na szereg węższych, np. w obrębie tematu Człowiek i otoczenie wyróżniliśmy między innymi: Przyroda, Dom – mieszkanie, Technika, Zamieszanie – hałas – cisza, Bałagan. W tej ostatniej grupie tematycznej znajdziemy takie związki frazeologiczne, jak **groch z kapustą**, **sodoma i gomora**, **stajnia Augiasza** itp., w których znaczeniu zawarte jest pojęcie bałaganu. Gdy więc chcemy opisać miejsce nieuporządkowane, możemy wybrać najodpowiedniejsze określenie, a także uniknąć powtarzania tych samych słów.

Wyróżniliśmy 225 szczegółowych grup tematycznych. Różnią się one między sobą liczbą haseł – związków frazeologicznych. Niektóre obejmują ich kilkadziesiąt, inne zaledwie kilka. Wynika to z charakteru naszego języka. Częstość zdarza się, że ten sam frazeologizm odpowiada znaczeniowo różnym grupom tematycznym. Wtedy umieszczamy go w kilku miejscach, np. wyrażenie **wdowi grosz** wchodzi w zakres trzech tematów: Hojność – skąpstwo, Bieda i Pieniądze – finanse.

Drugą część książki stanowi słownik frazeologiczny w układzie alfabetycznym. Hasła występują w nim w ściślejszym porządku alfabetycznym, który wyznaczają wyrazy stanowiące niezmiennie konieczne komponenty frazeologizmu. Ustawienie alfabetyczne pomija więc składniki zawarte w nawiasach, zapisane drukiem pochyłym (kursywą) oraz wymienne postaci czasowników – taki sam układ jest zastosowany w obrębie poszczególnych grup tematycznych. W słowniku alfabetycznym znajdziemy odesłania do słownika w układzie tematycznym.

Budowa artykułu hasłowego

Artykuły hasłowe zamieszczone są w obrębie właściwych haseł tematycznych i w odpowiednim miejscu w słowniku alfabetycznym. Każdy artykuł zawiera związek frazeologiczny z jego możliwymi odmiankami, znaczenie tego związku oraz zdanie ilustrujące użycie w wypowiedzi. Frazeologizmy, których podstawę stanowi czasownik, zapisane są w bezokoliczniku, jeśli wykonawcą czynności lub nosicielem stanu może być człowiek, w innych sytuacjach zwrot występuje w 3. osobie liczby pojedynczej, np. **coś odjęło komuś mowę**. Zdarza się, że jedyną dopuszczalną postacią związku jest inna forma gramatyczna, wtedy zachowuje on tę formę, np. **chcąc nie chcąc**. Jeśli czasownik w związku frazeologicznym może występować zarówno w postaci dokonanej, jak i niedokonanej, podany jest w obu (najpierw postać niedokonana), np. **czytać – przeczytać od deski do deski**. Poszczególne związki frazeologiczne mogą łączyć się w tekście z określonymi formami gramatycznymi, wymagają użycia takich a nie innych przyimków, zastosowania określonych przypadków gramatycznych. Niektóre występują zarówno z rzeczownikami osobowymi, jak i nieosobowymi, inne odnoszą się wy-

łącznie do ludzi lub wyłącznie do przedmiotów, zjawisk, zwierząt itp. Sytuację tę zaznaczamy, stosując zapisane pochyłym drukiem (kursywą) formy zaimków nieokreślonych *ktoś, coś, czyjs, gdzieś, kiedyś*, w razie potrzeby z właściwym przyimkiem, np. **brać – wziąć górę nad kimś, nad czymś, bawić się czymś kosztem**.

Znaczenie związku frazeologicznego podane jest w zwięzłej, prostej definicji, ujętej w „łapki” ‘ ’. Niekiedy jest ona sformułowana w sposób, który wskazuje zakres użycia frazeologizmu, np. **dostępny dla czyjejs kieszeni** ‘o czymś, co nie jest zbyt drogie’. Gdy frazeologizm nie jest neutralny pod względem stylistycznym, a więc nie może być użyty we wszystkich sytuacjach komunikacyjnych, zaopatrujemy go we właściwy kwalifikator w postaci skrótu, np. **bułka z masłem pot.** ‘ława sprawa, lekka praca’.

Użycia związków frazeologicznych ilustrują odpowiednie przykłady. Zostały one tak dobrane, aby w sposób najprostszy i najbardziej jednoznaczny pokazać znaczenie frazeologizmów i ich barwę stylistyczną.

Znaki i ważniejsze skróty

Nawias kwadratowy [] wskazuje człon, który jest używany wymiennie z innym członem związku.

Nawias okrągły () wskazuje człon, który może zostać opuszczony, a związek pozostanie poprawny.

Nawias klamrowy { }, występujący w słowniku alfabetycznym, wskazuje stronę, na której dane hasło znajduje się w części tematycznej *Słownika*.

Cudzysłów „łapki” ‘ ’ wskazuje definicję frazeologizmu.

<i>bibl.</i>	biblijny
<i>hist.</i>	historyczny
<i>iron.</i>	ironiczny
<i>książk.</i>	książkowy
<i>lit.</i>	literacki
<i>mitol.</i>	mitologiczny
<i>oficjal.</i>	oficjalny
<i>podn.</i>	podniosły
<i>pot.</i>	potoczny
<i>przestarz.</i>	przestarzały
<i>publ.</i>	publicystyczny
<i>rzad.</i>	rzadki
<i>żart.</i>	żartobliwy

Przykłady

hasło słownikowe
= związek frazeologiczny

bułka z masłem *pot.* 'łatwa sprawa, lekka praca': Umiem świetnie pływać, więc przepłynięcie na drugi brzeg tego jeziora to dla mnie bułka z masłem.

przykład użycia w zdaniu

być [zostać] bez grosza przy duszy 'nie mieć pieniędzy': Gdy kupił mieszkanie, został bez grosza przy duszy.

znaczenie
związku frazeologicznego

dantejskie sceny 'zdarzenia wstrząsające, przerażające, budzące grozę; zamieszanie, bałagan': Podczas pożaru działały się dantejskie sceny. Ogień buchał z każdej strony, a ludzie rozpaczliwie szukali drogi ucieczki.

różne znaczenia
związku frazeologicznego

lit.: Od nazwiska włoskiego poety Dan- tego, twórcy obrazów piekła w „Bo- skiej komedii”.

pochodzenie
związku frazeologicznego

język komuś kołkiem (w gębie) staje *pot.* 'ktoś nagle nie potrafi nic powiedzieć': Gadał jak najęty, ale gdy zobaczył dyrektora, język mu kołkiem stanął i nie był w stanie powiedzieć ani słowa.

łączliwość składniowa

niekonieczny składnik
związku frazeologicznego

coś samo lezie [pcha się] (komuś) w ręce [do rąk] *pot.* 'ktoś zdobywa, osiąga coś łatwo, bez specjalnego wysiłku': On ma szczęście przez całe życie. Niewiele pracuje, a pieniądze same leżą mu w ręce.

nieosobowy wykonawca
czynności lub nosiciel stanu

wymienny składnik
związku frazeologicznego

dać plamę *pot.* 'zrobić coś złe, skom- promitować się': Ale dałem plamę! Jak mogłem popełnić taki nietakt?

kwalifikator stylistyczny

fikać – fiknąć [wywinąć] koziołka 'wykonywać przewrót w przód lub w tył': Nie lubił wykonywać przewro- tów w przód, więc szybko fiknęła ko- ziołka i miał nadzieję, że nauczyciel da mu święty spokój.

niedokonana lub dokonana
postać czasownika